

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ПРАВОСУДДЯ: ОГЛЯД ВИКОРИСТАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Козакевич Олеся Миколаївна,

orcid.org/0000-0002-5528-7008

докторка філософії в галузі права,

старша викладачка кафедри

адміністративної діяльності

Національної академії Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького

Прус Назар Сергійович,

студент

Національної академії Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького

У статті розглянуто актуальність застосування штучного інтелекту в судочинстві зарубіжних країн. Дослідження цього питання полягає у визначенні поняття штучного інтелекту. Обґрунтовано, що однією із новацій електронного правосуддя є впровадження штучного інтелекту в систему правосуддя. Визначено, що такі новації позитивно впливають на динамічність судової процедури, при цьому, постає питання про якість здійснення правосуддя. Розглянуто, що Сполучені Штати активно використовують штучний інтелект, зокрема програму COMPAS у судовій системі, що забезпечує неупередженість, але це може призводити до етичних порушень. Визначено, що практика застосування ШІ в судочинстві США залишається суперечливою, хоча сприяє інтеграції новітніх технологій, але під локальним контролем. Європейська комісія по ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) ще у 2018 році прийняла Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах. Беручи до уваги зростаючу роль штучного інтелекту, СЕРЕЈ прийняла п'ять фундаментальних принципів, використання інструментів штучного інтелекту, які направлені на якість та ефективність правосуддя в сучасних судових системах. Проаналізовано, що у Китаї технологія штучного інтелекту успішно інтегрована у судову систему, оптимізуючи розгляд інтернет-спорів, господарських справ та оцінку доказів, що значно скоротило навантаження на суддів і заощадило громадянам час і кошти. Розглянуто, що Колумбія активно впроваджує інноваційні технології, такі як судові слухання в метавесвіті та використання ChatGPT для підтримки судових рішень, щоб підвищити доступність і ефективність перевантаженої судової системи. Звернено увагу на те, співпраця з ЮНЕСКО спрямована на розробку етичних принципів використання штучного інтелекту в судочинстві, забезпечуючи прозорість, справедливість і повагу до прав людини. Обґрунтовано, що технології штучного інтелекту у зарубіжних країнах не можуть самостійно не можуть використовуватись у правосудді, залишаючись допоміжним інструментом у судочинстві.

Ключові слова: штучний інтелект, ШІ, судочинство, правосуддя, судова система, суд, суддя, чат, судові рішення, доступність, права людини, неупередженість, електронне правосуддя.

Kozakevych Olesia, Prus Nazar. Artificial intelligence and justice: an overview of its use in foreign countries

The article examines the relevance of artificial intelligence in the judicial proceedings of foreign countries. The study of this issue consists in defining the concept of artificial intelligence. It is substantiated that one of the innovations of e-justice is the introduction of artificial intelligence

into the justice system. It is determined that such innovations have a positive impact on the dynamism of the court procedure, and the question of the quality of justice is raised. It is considered that the United States actively uses artificial intelligence, in particular the COMPAS programme, in the judicial system to assess the risks of recidivism, which ensures impartiality, but this may lead to ethical violations. It is determined that the practice of using AI in the US judiciary remains controversial, although it promotes the integration of the latest technologies under local control. Back in 2018, the European Commission on the Efficiency of Justice (CEPEJ) adopted the European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems. Taking into account the growing role of artificial intelligence, the CEPEJ adopted five fundamental principles for the use of artificial intelligence tools aimed at improving the quality and efficiency of justice in modern judicial systems. It is analysed that in China, artificial intelligence, in particular, systems, has been successfully integrated into the judicial system, optimising the consideration of Internet disputes, commercial cases and the evaluation of evidence, which has significantly reduced the workload of judges and saved citizens time and money. The author considers that Colombia is actively introducing innovative technologies, such as court hearings in the metaverse and the use of ChatGPT to support court decisions, to increase the accessibility and efficiency of the overloaded judicial system. It is noted that cooperation with UNESCO is aimed at developing ethical principles for the use of artificial intelligence in judicial proceedings, ensuring transparency, fairness and respect for human rights. It is analysed that AI cannot, however, independently make accusations or sentences, remaining an auxiliary tool in the judicial process.

Key words: artificial intelligence, AI, ChatGPT, legal proceedings, justice, judicial system, court, judge, court decision, accessibility, human rights, impartiality, e-justice.

Актуальність теми. Формування сучасного суспільства характеризується, в першу чергу, інноваційним технологічним виміром, спрямованим на покращення доступу до всіх суспільних сфер. Сучасне суспільство, або інформаційне суспільство, слід визначати, як суспільство засноване на новітніх міждисциплінарних знаннях, які генеруються науковими та соціальними інститутами. Інформаційне суспільство характеризується такою формою організації, за якої одержання, обробка, зберігання, поширення інформації визначається використанням досягнень науково-технічного прогресу, що значно прискорює та розширює можливості комунікацій людей, суспільств, країн. Це зумовлює, також, те що людина може використовувати доступну інформацію не лише для задоволення своїх власних потреб, а й на реалізацію широкого спектру своїх прав.

Застосування у сучасності інноваційних технологій та поступова інформатизація суспільства впливають на динаміку інституту електронного правосуддя, що забезпечує врегулювання правових спорів в режимі онлайн. Юристами все частіше використовуються такі терміни, як «електронне правосуддя», «електронний суд», «цифрові технології», «інтелектуальна судова система», «цифровий суддя», «приватний онлайн-суд», «Єсуд».

Такі інноваційні рішення сприяють покращенню доступу до правосуддя та виступають перспективним способом його здійснення.

Передумовами функціонування електронного правосуддя є розвиток технологічного прогресу та прагнення зробити процес взаємодії громадян з судами більш зручним і комфортним. Застосування сучасних технологій в системі електронного правосуддя, має позитивний ефект як для роботи апарату суду, так і громадян, користувачів інформації.

Динамічне використання у сучасному світі інформаційних технологій та поступовий перехід усіх публічних послуг в online-режим, інформатизація впливають на становлення та подальший розвиток функціоналу інституту електронного правосуддя, серед якого набуває актуальності інноваційна технологія штучного інтелекту.

В сучасності, технології штучного інтелекту застосовують у правосудді багатьох країн світу. Проте, динаміка використання ШІ у різних судових системах свідчить про те, що в кожній країні свої інструменти штучного інтелекту та різна практика застосування у правосудді. Саме тому, необхідно дослідити як застосовується штучний інтелект в правосудді зарубіжних країн.

Наразі, штучний інтелект поступово трансформує правосуддя. Його засто-

сування у зарубіжних судових системах США, Китаю, Колумбії, Сінгапуру, Нової Зеландії свідчить про розвиток електронного судочинства. В сучасності ШІ використовується як для автоматизації процесів у суді, так і при розгляді справи та винесення рішення.

Так, Штучний Інтелект/ШІ (Artificial Intelligence/AI) визначено як сукупність наукових методів, теорій і техніки, метою яких є машинне відтворення когнітивних здібностей людського мозку [1 с. 69].

У США штучний інтелект (ШІ) дедалі частіше бере участь у судових розглядах, зазвичай під час розгляду питань, що стосуються авторських прав. Суди США роблять усе можливе, щоб використовували його у своїй роботі та застосуванні. Згідно з новими правилами, суди повинні бути обачними при використанні інструментів штучного інтелекту, працівники судів мають перевіряти точність результатів їхньої роботи. У зв'язку з такою політикою, перш ніж використати технології штучного інтелекту, судді та інші службовці, проходять повторну кваліфікацію щодо перевірки роботи ШІ. Суддя Верховного суду Делавера Карен Валіхура, яка також є головою Комісії з прав і технологій Делавера, зазначила, що технології штучного інтелекту розвиваються дуже швидко, тому політика їхнього використання буде змінюватися та адаптуватися до майбутнього [2].

Сполучені Штати Америки є одним із найбільш активних користувачів ШІ в системі правосуддя. Зокрема, держава використовує програмне забезпечення COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions). Програма оцінює ризик повторного скоєння злочину особою, щодо якої суддя повинен ухвалити вирок, спираючись на анкетні дані або відомості з особистої справи особи. З одного боку, через людський фактор, що має місце при розгляді справи суддями, можуть траплятись ситуації, коли виникають істотні розбіжності у прийнятті рішень у подібних справах. Абсолютно неупередженим у цьому розрізі є ШІ, що використовуючи алгоритми, аналізує справу та вже існуючу судову практику. З іншого боку, саме із використанням штучного інтелекту фахівці пов'язують ситуації, в яких

мало місце порушення етичних стандартів у діяльності суддів. Так, одним із яскравих прикладів є засудження за крадіжку американця Пола Зіллі. Адвокат чоловіка пішов на угоду з прокурором, відповідно до умов якої Зіллі визнав свою вину, тому його покарання зводилося б до одного року позбавлення волі та ще одного року адміністративного нагляду. Однак, проаналізувавши відомості щодо чоловіка, COMPAS відзначив його як особу з високим ризиком скоєння рецидиву. Суддя, що розглядав справу, скасував угоду і призначив чоловіку покарання у вигляді двох років позбавлення волі та трьох років адміністративного нагляду [2].

Група з п'яти суддів і професора права та комп'ютерних наук, які є учасниками Робочої групи з ШІ та Цільової групи з права і штучного інтелекту Американської асоціації юристів (ABA), представила рекомендації щодо етичного застосування штучного інтелекту в судовій системі. У документі сформульовано ключові засади використання ШІ в судах, наголошуючи на небезпеці надмірної довіри до технологій, які можуть послабити людський розсуд. Суддям радять остерігатися «автоматичної упередженості», коли відповіді ШІ приймаються без належної перевірки, та «підтверджувальної упередженості», коли результати ШІ збігаються з уже наявними поглядами користувача. Судді мають залишатися неупередженими та відкритими, щоб підтримувати довіру суспільства до правосуддя. Особливу увагу слід приділяти інструментам ШІ, які застосовуються у важливих рішеннях, наприклад, щодо досудового звільнення чи наслідків після вироку. Автори зазначають, що станом на лютий 2025 року генеративний ШІ все ще має обмеження, зокрема проблему «галюцинацій», і підкреслюють необхідність людської перевірки всіх результатів ШІ [3].

Термін «ШІ-галюцинація» став популярним близько 2022 року з появою великих мовних моделей, таких як ChatGPT. Користувачі помітили, що ці чат-боти нерідко додають до створеного контенту правдоподібні, але помилкові твердження. У 2023 році експерти визнали, що ШІ-галюцинації є серйозною проблемою технології LLM, зазначаючи, що чат-боти

можуть «галюцинувати» до 27 % часу. На відміну від людських галюцинацій, спричинених хибним сприйняттям чи хворобами, ШІ-галюцинації є необґрунтованими відповідями або переконаннями [4].

Таким чином, штучний інтелект використовується у судочинстві США, проте практика його застосування в США наразі суперечлива. Загалом, це дає змогу інтегрувати новітні технології штучного інтелекту в судову систему, використовуючи їх при контролі суддями.

Європейська комісія по ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) ще у 2018 році прийняла Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах. Беручи до уваги зростаючу роль штучного інтелекту, СЕРЕЈ прийняла п'ять фундаментальних принципів, використання інструментів штучного інтелекту, які направлені на якість та ефективність правосуддя в сучасних судових системах.

Крім виокремлення принципів, в Хартії є глосарій, який надає визначення для новітніх наукових дефініцій. Однак термін «штучний інтелект» критикується експертами, які розрізняють «сильний» штучний інтелект (здатний вирішувати спеціалізовані та різноманітні проблеми абсолютно автономно) і «слабкий» або «помірний» ШІ (висока продуктивність у своїй галузі навчання). Деякі експерти стверджують, що «сильний» штучний інтелект вимагатиме значного прогресу в фундаментальних дослідженнях, і це не тільки просте вдосконалення продуктивності існуючих систем, а й новітні розробки, щоб мати можливість моделювати світ в цілому. Поняття Чат-бот(Chatbot) розмовний агент, який розмовляє зі своїм користувачем (наприклад, автоматизовані розмовні служби у відносинах з клієнтами) [1, с. 69].

Першим в Хартії визначено принцип поваги до фундаментальних прав людини, який означає, що розробка та впровадження інструментів штучного інтелекту має відповідати основним правам людини. Обробка судових рішень і даних має слугувати чітким цілям, у повній відповідності до фундаментальних прав, гарантованих у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та у Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних [1, с. 8].

Застосування цього принципу гарантує право на доступ до суду, рівність сторін, незажність суду. Другим принципом в Хартії визначено принцип недискримінації, який передбачає запобігання розвитку будь-якої дискримінації як між окремими особами, так і між групами осіб. Враховуючи здатність інструментів штучного інтелекту виявити існуючу дискримінацію шляхом групування та класифікації даних, це може включати етнічне походження, соціально-економічне походження, політичні переконання, релігійні або філософські переконання, генетичні дані, біометричні дані та дані, пов'язані зі здоров'ям. Коли така дискримінація буде виявлена, уповноваженим органам, слід розглянути коригувальні заходи для обмеження або, якщо можливо, нейтралізувати ці ризики [1, с. 9]. Наступний принцип якості та безпеки використовується щодо обробки судових рішень і даних, який передбачає використання перевірених джерел і нематеріальних даних з моделями, розробленими міждисциплінарним способом у безпечному технологічному середовищі. Принцип неупередженості та справедливості передбачає доступні та зрозумілі методи обробки даних. П'ятий принцип «під контролем користувача» передбачає гарантування того, що користувачі є проінформованими учасниками та контролюють свій вибір [1, с. 10–11].

Автономність користувача має бути збільшена, а не зменшена через використання інструментів та сервісів штучного інтелекту. Користувач має бути повністю проінформований про обов'язковість рішення згенерованого штучним інтелектом та про доступність інших сервісів, включаючи право на юридичну консультацію та право на доступ до суду. Крім того, користувач повинен бути належним чином проінформований, чи застосовувались сервіси штучного інтелекту до або під час судового процесу, і має право на заперечення в контексті порушення ст. 6 ЄКПЛ. В цілому, впровадження систем, сервісів штучного інтелекту повинно супроводжуватись забезпеченням комп'ютерної грамотності за участі фахівців системи правосуддя [1, с. 13].

Положення Хартії поширюються на осіб публічного та приватного права, відпо-

відальних за формування, впровадження інструментів, сервісів штучного інтелекту, які включають як обробку судових рішень та інших даних. Також, це стосується законодавчої та регуляторної діяльності по розробці, аудиту чи використанні таких інструментів. Основною метою впровадження інструментів і сервісів штучного інтелекту є підвищення ефективності та якості правосуддя, яке повинно заохочуватись державою. Вищезазначені принципи потрібно використовувати при розробці та формуванні державної політики в галузі правосуддя, з метою дотримання основних прав людини, відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Найважливішим є те, що незалежно від того на якому етапі використовувався штучний інтелект чи це юридична консультація, чи прийняття судових рішень, обробка має здійснюватись сертифіковано, незалежно, із прозорістю, неупередженістю та справедливістю. Використовуючи штучний інтелект у кримінальних справах, потрібно брати до уваги конфіденційність даних, для забезпечення гарантій справедливого судового розгляду. Застосування штучного інтелекту у цивільних, господарських та адміністративних справах допоможе покращити передбачуваність застосування закону та послідовність судових рішень. В цьому аспекті, досить цікавим є те, що Хартія закріплює таку категорію як «Predictive Justice» прогностичне/передбачуване правосуддя, що розуміється як аналіз великих обсягів судових рішень за допомогою технологій штучного інтелекту, з метою прогнозування результатів певних типів спорів. Термін «передбачуваний» походить від статистики, які дають змогу передбачити майбутні результати через індуктивний аналіз. Судові рішення опрацьовуються з метою виявлення кореляції між вхідними даними(критерії, встановлені законодавством, факти справи) та вихідними даними(офіційне рішення). Кореляції, які вважають відповідними, дозволяють створювати моделі, які при використанні з новими вхідними даними(нові факти або точність, до прикладу тривалість договірних відносин) дозволяють виробити передбачене рішення, наприклад про розмір виплати компенсації[1, с. 4–75].

Принципи Хартії повинні підлягати регулярному застосуванню, контролю та оцінки як державними органами, так і незалежними суб'єктами, для постійного вдосконалення.

Це демонструє, що принципи проголошені у Хартії(СЕРЕJ) (поваги до фундаментальних прав людини, недискримінації, якості та безпеки, прозорості, неупередженості та справедливості) є тими вихідними стандартами, справедливого судового розгляду, передбаченого ст. 6 ЄКПЛ.

Застосування цих принципів значно сприяє доступності правосуддя та повинно слугувати певними стандартами використання інноваційних технологій [5, с. 115].

Судова система Китаю характеризується використанням штучного інтелекту у судочинстві. Суди Китаю обмежуються сферами авторського права та господарських спорів, що виникають в мережі Інтернет. Це пов'язано, насамперед, з тим, що протягом останніх років в Китаї різко зросла кількість інтернет-спорів, що викликало необхідність оптимізувати роботу судів. Використання ШІ в судочинстві Китаю пов'язано із діяльністю інтернет-суду, який в 2017 р. запрацював спочатку у пілотному режимі, що наразі працює цілодобово та без вихідних [6]. Таким чином, використання такого штучного інтелекту щодня допомагає вирішити питання значного навантаження судів.

У Китаї штучний інтелект повністю інтегрували у судову систему. Згідно зі звітом Верховного народного суду КНР, штучний інтелект типу система систем (smart court SoS system of systems) тепер підключений до комп'ютера кожного судді на території Китаю [6].

Програма автоматично пропонує номери схожих судових справ, а також рекомендує нормативно-правові акти для вирішення конкретного спору. Крім того, штучний інтелект складає проекти судових рішень та виправляє передбачувані помилки. Також, штучний інтелект скоротив середнє робоче навантаження на суддів, більш ніж на третину. З 2023 до 2024 року програма заощадила громадянам Китаю 1,7 млрд робочих годин. Система також скоротила витрати китайців на правничі послуги: у зазначений період громадяни заощадили понад 300 млрд.

юанів (\$45 млрд.). Це приблизно половина від загальної суми гонорарів адвокатів у Китаї минулого року.

Також, прикладом успішного застосування ШІ в китайському судочинстві є система "206", яка використовується для оцінки сили доказів, умов арешту та ступеня суспільної небезпеки підозрюваного[6]. Проте, як зазначають експерти, ШІ поки не здатний самостійно приймати рішення про висунення обвинувачення та винесення вироку.

Досить цікавими для дослідження використання новітніх інформаційних технологій є Колумбія, а саме в контексті забезпечення незалежності та неупередженості суду. В цьому ракурсі, неможливо не згадати, що у лютому 2023 року, Колумбійський суд провів перший судовий розгляд у метавсесвіті і має намір далі експериментувати з віртуальною реальністю. Колумбія, одна з перших у світі почала тестувати справжні судові слухання у метавсесвіті, віртуальній реальності, щоб зробити цифровий простір більш реалістичним. Зала судових засідань була віртуальною, учасники слухання теж були віртуальними героями, аватарами. Саме засідання транслювалось на платформі Youtube і пройшло без технічних збоїв [7]. Таким чином, суди Колумбії здійснюють кроки, щоб поліпшити ситуацію із перенавантаженою судовою системою, від занадто великої кількості справ і зробити правосуддя максимально доступним для кожного. В сучасності, розгляд судових спорів все частіше відбуваються в режимі відеоконференції на платформі Zoom, Google, в режимі реального часу. Також, експериментують із метавсесвітом, простором, який створює, Microsoft, Facebook [7].

Не залишається поза увагою, що знову ж таки в Колумбії, суддя при розгляді справи застосував інноваційну технологію–ChatGPT. Застосування штучного інтелекту, суддя мотивував як пошук додаткових доводів, міркувань по справі. При винесенні рішення по справі, суддя вказав, на конкретні відповіді штучного інтелекту у судовому рішенні.

Вища судова рада Колумбії спільно з ЮНЕСКО працюватиме над створенням принципів та інструментів для застосування штучного інтелекту в судовій сис-

темі країни. Співпраця охоплює чотири основні напрями:

1. Створення етичних принципів: розробка детальних рекомендацій для забезпечення етичного використання ШІ, дотримання прав людини, людської гідності та підвищення ефективності судових процесів.

2. Підвищення кваліфікації: ЮНЕСКО сприятиме розвитку спроможностей судової системи Колумбії через організацію семінарів, тренінгів та включення відкритих навчальних курсів до програм підготовки.

3. Аналіз впливу алгоритмів: співпраця передбачає створення принципів для оцінки впливу алгоритмів ШІ, забезпечення прозорості та підзвітності в їх застосуванні.

4. Обмін досвідом та знаннями: поширення найкращих практик, доступ до інформації та базових принципів для судових установ світу та інших зацікавлених сторін [8].

Штучний інтелект набув безпрецедентної актуальності в судовій системі Колумбії. Ця технологія може підвищити ефективність, доступність та прозорість судочинства. Впровадження штучного інтелекту в судову систему створює низку етичних і практичних викликів, які потребують вирішення. Ключовим є забезпечення відкритості, неупередженості та дотримання прав людини під час використання ШІ [9].

У жовтні 2024 року Верховний суд Сінгапуру видав посібник щодо використання генеративних інструментів штучного інтелекту учасниками судового процесу. Документ наголошує на необхідності відповідального застосування штучного інтелекту та пропонує загальні рекомендації. Суд не забороняє використання ШІ, проте підкреслює важливість забезпечення точності, захисту даних і врахування ризиків, пов'язаних із некерованим застосуванням штучного інтелекту у судочинстві [10].

У грудні 2023 року в Новій Зеландії було прийнято посібник щодо використання генеративного штучного інтелекту в судах і трибуналах. Документ наголошує, що застосування ШІ має відповідати принципам чесності, забезпечення захисту судових процесів і підтримки довіри гро-

мадськості. Використання штучного інтелекту для ухвалення рішень або формування правових висновків без належної перевірки заборонено [10].

Використання штучного інтелекту є важливим кроком реформування системи судочинства, яка спрямована на світовий інформаційно-комунікаційний розвиток. В сучасному суспільстві, поступово створюються необхідні сприятливі технічні умови для впровадження штучного інтелекту в систему правосуддя.

Застосування штучного інтелекту в правосудді зарубіжних країн є актуальними напрямками у сфері забезпечення доступності правосуддя. Деякі програми штучного інтелекту вже функціонують у зарубіжних системах правосуддя та характеризуються як ефективні засоби забезпечення доступності до правосуддя.

Включення та використання штучного інтелекту до системи правосуддя США, Китаю, Колумбії, Сінгапуру, Нової Зеландії свідчить про подальшу розробку їхнього технічного функціоналу, відповідно до новітніх інформаційних тенденцій.

Залучення штучного інтелекту в правосуддя, безумовно, має безліч переваг і спрямоване на розвантаження роботи судів, разом з тим, виникає безліч спірних питань. Зокрема, так як штучний інтелект це технології, можливий технічний збій або

відсутність необхідного контролю з боку людей, що може призвести до негативних наслідків. В країнах, які використовують штучний інтелект вже виникали спірні питання по забезпеченню права на конфіденційність. Крім того, в юридичній науці виникає питання про правосуб'єктність штучного інтелекту, об'єктів створеного штучним інтелектом та юридичної відповідальності за вчинену ним помилку. Чіткого правового визначення в цих питаннях немає, тому це актуальна сфера правових досліджень.

Безперечно, штучний інтелект це інноваційні ідеї для забезпечення доступності до правосуддя, які відповідають тенденціям розвитку інформаційного суспільства, які спрямовані на економію часу, витрат, прозорість та динамічність розгляду справ штучного інтелекту повинно ґрунтуватись на принципах забезпечення доступу до правосуддя.

Технології штучного інтелекту в судочинстві США, Китаю, Колумбії, Сінгапуру, Нової Зеландії активно використовуються. Це надає можливість використовувати ШІ як допоміжну технологію та відкриває нові шляхи оптимізації судової процедури, підвищуючи швидкість розгляду справ. Тому, можна стверджувати про кроки світової спільноти до цифровізації та діджиталізації правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial System and their environment. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>
2. Delaware top court sets rules on AI use for judges, staff. URL: <https://www.reuters.com/legal/transactional/delaware-top-court-sets-rules-ai-use-judges-staff-2024-10-22/>.
3. У США опублікували рекомендації щодо використання ШІ державними та федеральними судами. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/324514-v-ssha-opublikovali-rekomendatsii-po-ispolzovaniyu-ii-gosudarstvennymi-i-federalnymi-sudami>
4. Технології штучного інтелекту в правосудді: міжнародні стандарти регулювання. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/105_AI_international_standarts_bernaziuk.pdf
5. Козакевич О.М. Доступність правосуддя у транзитивному суспільстві: сучасний вимір: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика» 2023. 246 с.
6. Lynn B. Robot Justice: The Rise of China's «Internet Courts». URL: <https://learningenglish.voanews.com/a/robot-justice-the-rise-of-china-s-internet-courts-/5201677.html>
7. Суд провів перше засідання у метавсесвіті, використовуючи інструменти віртуальної реальності. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/263423-sud-provel-pervoe-zasedanie-v-metavselennoy-ispolzuya-instrumenty-virtualnoy-realnosti> video?fbclid=IwAR3zuFIPPZjuaOiTzV21CnemRs_k4SPurI57SG4BLVx-WX7QH7yUOK-aeQI

8. У Колумбії розроблять керівні принципи етичного та відповідального використання ШІ в судових органах. Судово-юридична газета. 2024. 15 жовт. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/313060-v-kolumbii-razrabotayut-rukovodyaschie-printsipy-etichnogo-i-otvetstvennogo-ispolzovaniya-ii-v-sudebnykh-organakh>

9. Козакевич О.М. Застосування штучного інтелекту як інноваційної стратегії доступу до правосуддя. Соціологія права. 2024.

10. Ера ШІ й роль верховних судів у цифровій трансформації правосуддя URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/1350/era-shi-i-rol-verkhovnykh-sudiv-u-tsyfrovii-transformatsii-pravosuddia>